شیعر و زەمەن

خوێندنەوەیەکی خێرای "ساڵێک لە نیگەرانی"ی بەرزان هەستیار

ئارام سدیق

لۆرانس پیرین قسەیەکی هەیە لەبارەی بوون و مێژووی شیعرەوە زۆر لەگەڵیدا هاوڕام. پیرین دەڵێت: کۆنی شیعر کۆنی زمانە، ئەوەندەی زمانیش دنیاگیرە. من تەواو ئەو قسەیەم قبوڵە و من لە وتارێکی تریشدا ئەوەم خستۆتەڕوو کە ئەگەر شیعر نەبوایە رەنگە ئەم شێوەزارەی من پێی دەنووسم نەبوایە، چونکە نالی و سالم و کوردی لە سەردەمی بابانەکاندا هاتن و رۆحیان کردە بەر ئەم زمانە و شاعیرانی پاش ئەوانیش پەرەیان پێدا و تا دواجار بەمشێوەیە گەشەی کرد. ئەوەی گرنگە لێرەدا ئەوەیە کە شیعر بووە هۆی زیندووکردنەوەی ئەو شێوەزارەی ئێستا بە "سۆرانی" ناودەبرێت، چونکە ئەگەر ئەو شاعیرانە لە بچووکەکەی دەرگای شیعرەوە ئەو دەرگا گەورەیەیان نەکردایەوە بۆ ئەو شێوەزارە، رەنگە ئەدەبی کوردی لە ئێستادا ئەوەندە دەوڵەمەند نەبوایە و نەبووینایەتە خاوەنی گۆران و قانع و بێکەس و ئەحمەد موختار جاف. بۆیە لێرەوە تێدەگەین کە لەو کاتەدا لەرێی گەشەسەندنی شیعرەوە زمانیش گەشەی سەندووە. لە ئێستاشدا لە رێی گەشەسەندنی ئەدەبەوە بەشێوەیەکی گشتی زمان گەشە دەسێنێ، بەڵام تا ئێستاش لای ئێمە شیعر بەشی زۆری ئەرکە زمانییەکەی لەسەر شانە، بۆیە دیسان گەشەسەندنی شیعر دیسان گەشەسەندنی زمانە. ئەگەرچی رەنگە ئەم بیردۆزە بۆ ئێستای وڵاتای ئەوروپا و زۆر شوێنی دنیاش راست نەبێت بەو پێیەی لە زۆر وڵاتانی دونیا ئێستا رۆمان دەورێکی کاریگەرتر لە شیعر دەبینێت.

ئەوەی مەبەستی سەرەکی ئەم نووسینەیە قسەکردن نییە لەسەر کێشەی زمانەوانی، بەڵکە مەبەستی سەرەکی ئەم نووسینە قسەکردنە لەسەر قەسیدەی " ساڵێک لە نیگەرانی" بەرزان هەستیار کە بەم دواییانە لەلایەن دەزگای ئاراسەوە چاپ بوو. ئەم قەسیدەیە ئەزموونێکی جیاوازتری بەرزانە و ئەم قەسیدەیە لە ماوەی ساڵێکدا نووسراوە لە (2006\7\16)ەوە تا (2007\7\16) و لە چەندین پارچە شیعر پێکهاتووە کە کۆی هەموو پارچە شیعرەکان لە ژێر ناونیشانی " ساڵێک لە نیگەرانی" خراونەتەڕوو. ئەم قسەیدەیە هەوڵێکی تری شیعری بەرزانە بۆ باڵاترکردنی زمانی شیعری و سەلماندن و رەنگکردنی تەواوی ئەو دنیا شیعرییەی لە پاش دیوانی "بەتەنیش فەنابوونەوە" لە هەولی چێکردنیدایە. بەرای من ئەم قەسیدەیە کۆتایی پەرەپێدانی زمانی شیعری نییە و بەڵکو هێشتا زمانی شیعری ئەم شاعیرە پێویستی بە باڵاتربوون هەیە، بەڵام ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە بەرزان بەم قەسیدەیە هەنگاوێکی گەورەتری ناوە و ئەزموونی شیعری بەرەو هەڵکشانی زیاتر بردووە. زمانی

شیعری بەرزان لەم قەسیدەیەدا لەسادەییەوە بەرەو قووڵیی ماناکان هەنگاو دەنێ و دەیەوێت لە هاوسەردەمەکانی خۆی جیابکاتەوە. ئەم قەسیدەیە قەسیدەی رۆژگای ئەمڕۆیە. بەو مانایەی کورتبڕی کراوە لە دەربڕیندا، کە ئەمە دەکرێت وەکو خاڵێکی جوان تەماشای بکەین.
یەکێکی تر لەو شتانەی کە پێوستە لێرەدا لێی بدوێت پەیوەنی زەمەنە بە دەقەوە، چونکە لەم دەقەدا چەندین زەمەنی جیاواز هەیە کە هەموو زەمەنەکان لەنێوان بازنەی ساڵێکدا دەخولێنەوە. رەنگە دانانی بەروار بۆ دەق یەکێک بێت لەو فێڵانەی نووسەر بیەوێت خوێنەر فریوبدات. لای زۆرێک لە نووسەران ئەو فێڵە هەیە کە بەرای من زۆر بە کەمی حەقیقەت لەو زەمەنانەدا هەیە.
ئەگەر سەیری چیرۆک و رۆمانەکانی "عەتا محەمەد" بکەین لەسەر هیچ کامیان زەمەنی نووسینی لەسەر نییە، هاوکات لەنێو چیرۆک و رۆمانەکانی ئەم نووسەرەشدا زەمەن تێکشکاوە، بۆیە پێدەچێت لەو تێکشکاندنی زەمەنەوە بێت کە عەتا بڕوای بەو زەمەنەش نەبێت کە بۆ کاتی نووسینی دەقەکەی دابنێت. لای بەرزان هەستیار گەمەی نووسینی زەمەن بۆ دەقەکانی رێک پێچەوانەی عەتایە. هێنانەوەی عەتا محەمەد وەک نموونە هەر بۆ ئەوە گەڕایەوە. لەم دەقەی بەرزاندا زەمەن ئامادەییەکی تەواوی هەیە و ئێمە هەست بە شوێن پێکانی دەکەین لەنێو دەقدا بەو دەلیلەی کە هەندێک لە کورتە شێعرەکان بەبێ بوونی زەم هیچ مانایەک نادەنە خوێنەر بەتایبەت (3/16) کە بەبێ بوونی ئەو زەمەنە تەنها نووسنی وشەی (هەڵەبجە) هیچ مانایەکی نابێت. بەڵام ئەو زەمەنە بۆ ئێمەی کورد زۆرشتی پەنهانی لە خۆگرتووە، کە وتن و خستەڕوو بریندارکەرە. هەر بۆیە زەمەن لە تێکستی (ساڵێک لە نیگەرانی) لە پێش دەقەوە نووسراوە، کە ئەمەش ئەو بڕوایە تۆختر دەکاتەوە کە زەمەن کاریگەری لەسەر ئەم دەقە هەیە. هەر بۆیە ناونیشانی (ساڵێک لە نیگەرانی)یش ئاماژەیەکی زەمەنی تێدایە.
سەلاح حەسەن پاڵەوان لە کتێبی "داهێنان و مەرگ"دا ئاماژە بەوە دەکات کە لە دەقدا مەرگ دیاردەیەکی ئامادەیە. لە پاشانیشدا دەنوسێت: دەق دیاردەیەکە لە خۆکوشتنێکی ئارامانە لە ناخەوە دەست پێدەکات. ئەم دوو رستەیەی "سەلاح حەسەن" بەشێوەیەکی زۆر لە دەقی (ساڵێک لە نیگەرانی) رەنگدانەوەی هەیە و هاوکات لە دەقەکانی پاش دیوانی (بەتەنیشت فەنابوونیشەوە) بە تەواوی هەستی پێدەکرێت و من لە چەندین نووسینی تردا کە لەسەر ئەم شاعیرەم نووسیوە بە وردی ئەو خاڵانە خستۆتەڕوو، بەڵام ئەوەی گرنگە لێرەدا ئاماژەی پێبکەم ئەوەیە لەم دەقەشدا تارمایی مەرگ و فەنابوون هەستی پێدەکرێت و دەقەکانی بەرزان ئەو خۆکوشتنە ئارامەی تێدا دەبینرێت کە سەلاح حەسەن باسی دەکات. دەکرێت ئەم دەقەش وەک درێژکراوەی ئەو ئەزموونە سەیر بکەین کە پاش دیوانی (بەتەنیشت فەنابوونەوە) بەرزان پەرەی پێداوە. بەرزان دەنوسێت:

کەس هێندەی من لە مردن سڵ ناکاتەوە
لە هەموو کەس زێتریش لە ژیان دەترسم
دوو شتی چەند عەنتیکە و سامناکن
دەبوایە جووتێک برای تا بن،
کەچی خەنجەریان لە یەکتری هەڵکێشاوە!!

ئەوەی لە دواجاردا دەمەوێ ئاماژەی پێبدەم ئەوەیە کە یەکێکی تر لە جوانییەکانی ئەم تێکستەی بەرزان وەک پێشتریش بەخێرای ئاماژەم پێکرد کورتبڕییە لە دەربڕیندا و قوڵیە لە مانادا. ئەم تێکستە هاوسەردەمانە دەتوانێت رێ بکات و خوێنەر بێزار ناکات، چونکە لە دنیای پڕ لە جەنجاڵی تەکنەلۆژیادا خوێندنەوەی تێکستی درێژ ئەستەم و قورس دەبێت، بەڵام تێکستە کورت و جوانەکان زووتر خۆیان دەگەیەننە خوێنەر. دەقەکەی بەرزان سادەیەکی جوانی پێوە دیارە و لەدەقی سادەدا مانای تاقانە نییە، چونکە نهێنییەکان لە ئارادان و لەو شوێنەش نهێنی ئامادەبێ بیر و لێکدانەوەی هەمە جۆر دێتە بەرهەم. بۆیە دەکرێت لێکدانەوەی جیاجیا و هەمە جۆر بۆ ئەم دەقە بکەین و تەنها لە گۆشەنیگایەوە لێی نەڕوانین.

سەرچاوەکان:

1– سەڵاح حەسەن پاڵەوان،"داهێنان و مەرگ–لێکۆڵینەوە، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ساڵی (2003).
2– بەرزان هەستیار، ساڵێک لە نیگەرانی–شیعر، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای چاپ بڵاوکردنەوەی ئاراس ساڵی (2008)
3– لۆرانس پیرین، شیعر چییە؟ وەرگێڕانی ئەبوبەکر خۆشناو، لە بڵاوکراوەکانی خانەی وەرگێڕان سلێمانی ساڵی 2008 .